

AKTUALITY PRO PRÁVNÍ PRAXI

VYPUŠTĚNÍ UST. § 52 ODS. 3 ZÁKONA O KONKURSU A VYROVNÁNÍ ANEB JE VYROVNÁNÍ JEŠTĚ VYROVNÁNÍM ?

VLADAN VALA

I. ÚVOD

V poslední době bylo často voláno po tom, aby zákon o konkursu a vyrovnání umožňoval dlužníkům jejich tzv. revitalizaci. Bylo tak zřejmě zapomínáno na skutečnost, že tento zákon vedle konkursu upravuje i vyrovnání, které má k revitalizaci sloužit. Je to zřejmě odrazem současného stavu právního vědomí, kdy většina podnikatelů, ale i mnoho právnicky vzdělaných osob, vůbec netuší, co je vyrovnání a jaké výhody skýtá. Tímto příspěvkem bych rád poukázal na zatím poslední novelu zákona o konkursu a vyrovnání, jenž nabyla účinnosti dnem 1.6.1996 a jejíž dopad na vyrovnání považuji za ne příliš šťastný.

II. PODSTATA VYROVNÁNÍ

Jak konkursní tak vyrovnací řízení jsou upraveny v jednom právním předpisu, jímž je zákon č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání. Oba zmíněné procesy slouží

k „vyřešení“ situace dlužníka, jenž se ocitl ve stadiu úpadku, jejich výsledný efekt je však značně odlišný.

V rámci konkursu dochází ke zpeněžování veškerého majetku úpadce, který tvoří konkursní podstatu a z výtěžku dosaženého zpeněžením jsou v souladu se zákonnou úpravou uspokojováni věřitelé úpadce.

V případě právnické osoby po skončení konkursu dojde k jejímu zániku. V případě fyzické osoby pochopitelně skončením konkursu nemůže dojít k jejímu „zániku“ (fyzická osoba „zaniká“ smrtí) a věřitelé tak mohou ty části pohledávek, jenž nebyly uspokojeny v rámci konkursu, vymáhat na úpadci – fyzické osobě i po skončení konkursního řízení.

Z uvedeného vyplývá, že pro podnikatele, který se v úpadku neocitl vlastní vinou a jeho podnik by byl jinak schopen dalšího života či pro fyzickou osobu – podnikatele, která by po skončení konkursu ráda dále podnikala, jsou následky konkursu poněkud tvrdé.

Zmírnit tvrdost těchto následků uvedeným osobám umožňuje tzv. nucené vyrovnání. Jím však může projít pouze dlužník, na jehož majetek byl již prohlášen konkurs. Samotné prohlášení konkursu má však tak nepříznivé účinky na pověst dlužníka, že po nuceném vyrovnání bývá obtížné obnovit úspěšně provozování úpadcova podniku.

Shora uvedené důvody v podstatě vedly k zakotvení vyrovnání do právního řádu. Jedná se o proces, který umožňuje jakési zmrtvýchvstání dlužníka. Hlavní podstatou vyrovnání je, aby situace dlužníka byla vyřešena takovým způsobem, který by mu umožňoval další provozování jeho činnosti. Z toho důvodu je zřejmé, že prvořadým pro dlužníka bude „zbavit se“ svých věřitelů. Vyrovnání toto umožňuje s tou výhodou, že dlužník uhradí poměrnou část pohledávek a tímto uhrazením zbývající část zaniká. Mezi další nezanedbatelné výhody vyrovnání patří, že náklady jsou zde menší než v případě konkursu a vyrovnací řízení probíhá rychle.

Dále bych se rád zabýval účinkem, který je dle mého názoru základní podstatou nejdůležitější pro vyrovnání, tedy „zbavení“ se věřitelů. Vzhledem ke kvalitě prvorepublikové právní úpravy konkursu a vyrovnání, považuji za vhodné alespoň stručně nastínit, jak se s tímto vypořádaly právní úpravy dříve platné na našem území.

III. HISTORICKÝ VÝVOJ PRÁVNÍ ÚPRAVY

1. VYROVNACÍ ŘÁD Z ROKU 1914

Dnem 1.1.1915 začal platit na našem území zákon č. 337/1914 ř.z., jímž se zavádí konkursní řád, řád vyrovnací a řád odpůřčí. Řád vyrovnací byl zakotven v části II. tohoto zákona. Účinky vyrovnání pak byly upraveny v ust. § 53 a 54 (oddíl osmý citovaného zákona). Samotné „zbavení se“ věřitelů bylo obsaženo v ust. § 53 odst. 1, jehož znění bylo následující: „*Soudně potvrzeným vyrovnáním osvobodí se dlužník od povinnosti svým věřitelům ztrátu, kterou utrpí, dodatečně nahraditi nebo jinak poskytnutou výhodu dodatečně spraviti, bez rozdílu zdali se zúčastnili v řízení nebo v hlasování o vyrovnání, nebo zdali hlasovali proti vyrovnání (zdůraznil V.V.).*“

Potvrzené vyrovnání dopadalo na pohledávky všech věřitelů stejně (jedinou výjimkou byly pohledávky uvedené v §§ 53 odst. 4 a 53 odst. 5) a jak již bylo tedy jednou řečeno, dlužník byl povinen svým věřitelům uhradit poměrnou část jejich pohledávek a tímto uhrazením zanikla povinnost dlužníka uhradit zbývající část pohledávek.

2. VYROVNACÍ ŘÁD Z ROKU 1931

Zákonem č. 64/1931 Sb., kterým se vydávají řády konkursní, vyrovnací a odpůřčí, byl nahrazen od 1.8.1931 zákon č. 337/1914 ř.z.. Vyrovnací řád byl obsažen v čl. II. citovaného zákona a „následky“ vyrovnání byly upraveny v oddílu devátém – Právní účinky vyrovnání (tvořily jej ust. § § 60 – 63). Podstata úpravy obsažené v § 53 odst. 1 zákona č. 337/1914 ř.z. byla převzata do § 60 odst. 1, jenž zněl: „*Bylo-li vyrovnání soudem právoplatně potvrzeno a úplně a včas splněno, jest dlužník zproštěn závazku věřitelům nahraditi ztrátu, kterou utrpěli vyrovnáním, i když hlasovali proti vyrovnání anebo se nezúčastnili řízení nebo hlasování o vyrovnání (zdůraznil V.V.). Stejně jest dlužník osvobozen proti rukojmím a jiným osobám, kterým přísluší právo postihu. Ujednání, která odporují těmto ustanovením jsou neplatna.*“

Hlavní rozdíl mezi uvedenými zákony spočíval v tom, že dle ustanovení zákona z roku 1931 bylo povinností věřitele svou pohledávku do vyrovnání přihlásit. Domnívám se však, že z této povinnosti nelze dovodit, že na pohledávku toho věřitele, který ji do vyrovnání nepřihlásil, mělo toto nepříznivé dopad v podobě zá-

niku jeho pohledávky. Dle mého názoru dopadal § 60 odst. 1 zákona č. 64/1931 Sb. na pohledávky všech věřitelů (tedy přihlášených i nepřihlášených) naprosto stejně, jako výše uvedený § 53 odst. 1 zákona č. 337/1914 ř.z.. (Nepřihlášení pohledávky však mělo pro věřitele jisté negativní dopady: nedošlo ke stavení promlčecí lhůty, pohledávka se nemohla stát v souladu s ust. § 63 odst. 1 judikovanou a nepřihlášený věřitel se nemohl zúčastnit vyrovnacího řízení).

3. SHRUTÍ

Závěrem lze k prvorepublikové úpravě konstatovat, že dlužníkovi umožňovala „zbavit se“ všech věřitelů, přičemž zákon postavil věřitele na stejnou úroveň. Výjimku tvořili pouze věřitelé přednostních pohledávek, věřitelé s právem na oddělené uspokojení a věřitelé, jenž pohledávku nepřihlásili vinou dlužníka.¹

IV. PRÁVNÍ ÚPRAVA PLATNÁ OD 1.10.1991 DO 30.5.1996

Dnem 1.10.1991 nabyl účinnosti zákon č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání. Tímto se vrátila do našeho právního řádu úprava, řešící situaci dlužníků, kteří se ocitli v úpadku. Jedná se o úpravu vcelku stručnou, která je rozdělena do třech částí. Část první tvoří úvodní ustanovení, část druhou právní úprava konkursu a část třetí právní úprava vyrovnání.

Účinek vyrovnání zde probíraný (tedy „zbavení se“ věřitelů) bylo oproti předchozím zmiňovaným úpravám zajištěn odlišně a byl rozdělen do dvou ustanovení.

Prvním ustanovením bylo ust. § 63 odst. 1 obsahující následující úpravu: „*Nabylo-li usnesení o potvrzení vyrovnání právní moci a dlužník úplně a včas své povinnosti podle něho splnil, zaniká jeho povinnost splnit věřitelům část závazku, k jejímuž plnění nebyl povinen podle obsahu vyrovnání, a to i tehdy, jestliže hlasovali proti přijetí vyrovnání nebo se hlasování nezúčastnili (zdůraznil V.V.).*“

Druhé ustanovení, tj. ust. § 52 odst. 3 znělo: „*Pohledávky věřitelů, kteří byli soudem vyzváni, aby přihlásili svůj nárok, nebo kteří věděli o vyrovnacím řízení, zanikají, nebyly-li přihlášeny ve lhůtě určené soudem.*“

¹ srov. § 53 odst. 4 zákona č. 337/1914 ř.z. a § 60 odst. 2 zákona č. 64/1931 Sb.

Je zřejmé, že zákon rozdělil věřitele (z hlediska účinků vyrovnání na jejich pohledávky) do třech skupin.

První skupinu tvořili věřitelé, kteří přihlásili své nároky. Mezi nimi není rozlišováno, zda hlasovali pro vyrovnání, proti či zda se vůbec hlasování zúčastnili. Těmto věřitelům splněním vyrovnání dlužníkem zanikla ta část pohledávky, již nemusel dlužník dle potvrzeného vyrovnání hradit.

Druhou skupinu tvořili věřitelé, kteří svou pohledávku nepřihlásili, ačkoli k tomu byli vyzváni soudem nebo o vyrovnání věděli. Pohledávky těchto věřitelů zanikaly, pokud je nepřihlásili ve lhůtě určené soudem pro přihlašování pohledávek.

Do třetí skupiny spadali věřitelé, kteří svou pohledávku nepřihlásili, přičemž k tomu nebyli vyzváni soudem a o vyrovnání nevěděli. (Domnívám se, že by bylo velmi obtížné posuzovat vědomost či nevědomost věřitele o vyrovnání.) Zákon pak bohužel nestanovil, jaké jsou nároky těchto věřitelů.

Uvedené diferencování mezi věřiteli nepovažuji za příliš šťastné řešení. Je totiž do jisté míry zásahem do jejich rovného postavení. Sankci za nepřihlášení pohledávky (její zánik) lze označit za zbytečně tvrdou. Na druhou stranu i přes jistou nedokonalost této úpravy bylo zajištěno, že dlužník bude po splnění potvrzeného vyrovnání zbaven svých věřitelů.

V. SOUČASNÁ PRÁVNÍ ÚPRAVA

Dne 1.6.1996 nabyl účinnosti zákon č. 94/1996 Sb., kterým byl novelizován zákon o konkursu a vyrovnání. Jedinou změnou, jež potkala část třetí upravující vyrovnání bylo vypuštění ust. § 52 odst. 3 ZKV a to bez náhrady. Důvodová zpráva k tomu uvádí následující: „Ustanovení § 52 odst. 3, podle něhož zanikají pohledávky těch věřitelů, kteří je nepřihlásili za předpokladů v tomto ustanovení stanovených k vyrovnání, není adekvátní. Stanoví velmi přísnou hmotněprávní sankci za pochybení rázu procesního. Navrhuje se proto, aby bylo vypuštěno s tím, že plně postačí, že tito věřitelé se nezúčastní vyrovnání.“ Bohužel je nutno konstatovat, že tato dle mého názoru závažná změna zůstala takřka bez povšimnutí.²

Lze plně souhlasit s tím, že dosavadní „sankce“ byla pro postižené věřitele opravdu příliš tvrdá. (Oč jednodušší bylo použít řešení prvorepubliková.) Řešit

² Z mnoha článků, které se týkají zmínované novely, poukázal na její neblahý dopad pro vyrovnání pouze Zelinka L. ve svém článku *Novela zákona o konkursu a vyrovnání „s ručením omezeným“*, jež byl uveřejněn v *Hospodářských novinách* dne 14.12.1995.

právní úpravu vypuštěním citovaného ustanovení bez náhrady bylo však dle mého názoru řešením nešťastným a neuváženým.

Zákon nyní zná dvě kategorie věřitelů. První jsou věřitelé, kteří své pohledávky přihlásili ve lhůtě stanovené soudem (eventuálně po této lhůtě, avšak k jejich přihlášce bylo přihlédnuto v souladu ust. § 58 odst. 1 ZKV). Tito věřitelé ať hlasovali pro navržené vyrovnání, či proti či se hlasování nezúčastnili, budou „postiženi“ v souladu s ust. § 63 odst. 1 ZKV.

Druhou skupinou věřitelů jsou ti, kteří své pohledávky do vyrovnání nepřihlásili. Jaký bude osud pohledávek těchto věřitelů však zákon bohužel nestanoví.

Vyjdeme-li z platného znění zákona a přihlédneme ke zmínované novele, lze dle mého názoru dojít k jednoznačnému závěru, že pokud věřitel svou pohledávku ve vyrovnání nepřihlásí, nemá tato skutečnost žádný vliv na existenci jeho pohledávky. Obecně je pak přijímán názor, že ani splnění potvrzeného vyrovnání nemá žádný vliv na existenci nepřihlášených pohledávek. **To ovšem znamená, že základní podstata vyrovnání by byla naprosto zmařena.**

Uvedená změna (a její obecně přijímaný výklad) pravděpodobně vyvolá u věřitelů spekulace zda přihlásit svou pohledávku ve vyrovnání (a obdržet tak nejpozději do dvou let poměrnou část pohledávky) či zda nepřihlásit svou pohledávku (a doufat, že dlužník úspěšně obnoví chod svého podniku a nepřihlášenému věřiteli po čase uhradí pohledávku v plné výši). Takové spekulace budou mít pro dlužníka katastrofální následky. Splněním potvrzeného vyrovnání se totiž „zbaví“ pouze přihlášených věřitelů, nepřihlášení zůstanou. Jestliže objem nepřihlášených pohledávek bude činit např. 50% objemu všech dlužnických pohledávek, je pro dlužníka úspěšné absolvování vyrovnání naprosto k ničemu. (Nehledě k tomu, že při vytváření vyrovnacího návrhu dlužník počítá s tím, že všem svým věřitelům uhradí pouze poměrnou část jejich pohledávek a nemůže naprosto vůbec tušit, kdo z nich se do vyrovnání přihlásí a kdo nikoli.)

Ani věřitel, který svou pohledávku ve vyrovnání nepřihlásil však nemusí mít jednoduchou situaci. Představme si, že ve lhůtě, v níž je povinen plnit potvrzené vyrovnání, bude dlužník vyzván nepřihlášeným věřitelem k úhradě pohledávky. V takovém případě by se dlužník mohl bránit tvrzením, že tak neučiní, jelikož by dotyčného věřitele zvýhodnil oproti věřitelům, kteří svou pohledávku ve vyrovnání přihlásili. Rovněž si lze představit argumentaci dlužníka, že plné uhrazení pohledávky nepřihlášeného věřitele (který mu umožnil uskutečnit vyrovnání maximálně tím, že se nepřihlásil a nehlasoval proti nabízenému vyrovnání) je vůči věřitelům přihlášeným (kteří mu vyrovnání umožnili uskutečnit) „nekorektní“ a odporuje dobrým mravům. Je však otázkou, jak by taková argumentace uspěla v soudním

řízení, v němž by byl dlužník žalován nepřihlášeným věřitelem o zaplacení dlužné částky.

VI. MOŽNÁ ŘEŠENÍ

Je velmi obtížné smířit se s tím, že aby současná úprava vyrovnání skýtala dlužníkům obtíže namísto výhod. Jedním z možných teoretických řešení, které se nabízí, by mohl být extenzivní výklad § 63 odst. 1 KV, opírající své opodstatnění o samotný smysl vyrovnání. Zde zmiňovaní věřitelé „kteří se hlasování nezúčastnili“ by nebyli vykládáni pouze jako věřitelé, kteří své pohledávky přihlásili a hlasování se nezúčastnili, ale také jako věřitelé, kteří své pohledávky nepřihlásili (a hlasování se tak ani nemohli zúčastnit). Dopad § 63 odst. 1 KV by tak byl širší než před 1.6.1996 a k tomuto výkladu se osobně přikláním.

Proti uvedenému pak bude nepochybně některými argumentováno tím, že před 1.6.1996 se uvedené ustanovení vztahovalo pouze na věřitele přihlášené a na takový okruh se vtahuje i nyní. Dalším z protiargumentů může být znění již zmiňovaných prvorepublikových úprav (kde byli výslovně uvedeni i věřitelé, kteří se řízení nezúčastnili). Definitivní závěr tak bude patřit soudům. Bohužel množství vyrovnacích *caus* je v současnosti minimální a na soudní stanovisko bude třeba ještě určitou dobu vyčkat.

Dalším řešením, které by zamezilo uvedeným výkladovým nejasnostem, by byla změna právní úpravy. Výčet věřitelů obsažený v § 63 odst. 1 KV by se rozšířil o věřitele, jenž se řízení nezúčastnili. Toto řešení považuji za nejefektivnější, bohužel připravovaná novela zákona o konkursu a vyrovnání jej neobsahuje.